

uskom krugu zainteresiranih nastavnika povijesti, nego i šire jer u njemu ponešto za sebe mogu pronaći svi oni koje zanimaju povijesne i pedagoške teme.

Suzana Pešorda

IVAN T. BEREND, EKONOMSKA HISTORIJA EVROPE U XX VEKU., ARHIPELAG, BEOGRAD, 2009.

U svijetlu najnovijih događaja vezanih uz svjetsku ekonomsku krizu, koja će svakako biti zanimljiva povjesničarima, djelo koje ovako sveobuhvatno analizira ekonomsku povijest dvadesetog stoljeća pojavilo se upravo u najbolji mogući trenutak. Velika zainteresiranost stručnjaka i laika za uzroke koji su doveli do današnje situacije sigurno će mnoge potaknuti da posegnu za ovom knjigom. Kako i sam autor kaže, pisanje o ekonomskoj povijesti cijelog jednog stoljeća je vjerojatno preambiciozan i nimalo lagan poduhvat. Ali svojim iskustvom i stručnošću za ekonomsku problematiku, autor je napravio vrlo dobar posao. Ivan T. Berend je najprije doktorirao ekonomiju, a zatim povijest. Objavio je preko dvadeset šest knjiga uglavnom o gospodarskoj povijest. Uz sve visoke i počasne dužnosti koje je obnašao na svjetskim akademijama znanosti, važno je napomenuti da je u tranzicijskoj fazi Mađarske (1989. - 1993. godine) bio stručni konzultant i član stručnih i državnih komisija za pitanje ekonomske tranzicije i privatizacije.

Sam sadržaj knjige je podijeljen na šest glavnih poglavlja kroz koja se prati razvoj ekonomske povijesti Europe. U prvom poglavlju autor piše o formiranju europskog kapitalizma u Britaniji i sistemu *laissez-faire* do Prvog svjetskog rata. Britanija koja se ubrzano industrijalizirala dolazila je do granica svojeg mogućeg razvoja, te joj je bio potreban niz ekonomskih mjera i sustava kako bi se mogla dalje razvijati. Mjere poput smanjenja i ukidanja carina i uvođenje zlatnog standarda postupno su vodili do britanske dominacije u europskom gospodarstvu i formiranju sustava *laissez-faire*.

Vrhunac tog sustava je ujedno i početak njegovog kraja. Točka preokreta je ratna ekonomija u Prvom svjetskom ratu, gdje se država morala uplitati u ekonomiju kako bi mogla osigurati dovoljno resursa i "pravedno" ih raspodijeliti u svrhu održavanja tzv. vojno-industrijskog kompleksa. Nemogućnost da se ekonomija vrati na period prije rata i Velika depresija koja je uslijedila označila je kraj *laissez-fairea* i početak perioda jake državne intervencije u ekonomiju koji se prolongirao u novi period ratne ekonomije Drugog svjetskog rata.

Treće i četvrto poglavlje rezervirani su za dva svojevrsna skretanja ili devijacije u povijesnom razvoju ekonomskih sustava jer ne bi bili ostvarivi da nije bili diktatorskih političkih režima koji bi ih postavili. Riječ je o ekonomskom dirigizmu u autoritarnim fašističkim režimima i centralno planskom ekonomskom sistemu. Iako oba sustava imaju temelje u različitim ideologijama, potreba države da upravlja gospodarstvom u svrhu postizanja određenih ciljeva proizašla je iz lekcija naučenih tokom Prvog svjetskog rata i krize koja je uslijedila. Korištenje potencijala ratne privrede i rezultata koje je davala neke su zemlje vidjele kao priliku za smanjivanje jaza između zemalja periferije i razvijenih zemalja centra. Glavne karakteristike

oba sustava bile su planiranje i samodovoljnost, a obje karakteristike imale su svoju političku bazu. Ekonomski dirigizam je donio državama koje su ga provodile nevjerojatan razvoj i rast gospodarstva, međutim Drugi svjetski rat prekinuo je taj proces. Zemlje koje su i nakon rata nastavile sa takvom ekonomijom, poput Grčke i Španjolske, nisu ostvarile takve rezultate (obje su se našle u građanskom ratu), a ubrzo su se morale priključiti gospodarskom sustavu nove Europe u kojoj nije bilo mjesta za izoliranost. Centralno planski ekonomski sistem bio je najekstremniji oblik ekonomskog dirigizma predviđen za ostvarivanje maksimalnog rasta i samodostatnosti. Prisilna industrijalizacija, masovna mobilizacija ljudstva, akumulacija resursa, ukidanje privatnog vlasništva, centralizirano planiranje stvorili su od Sovjetske Rusije prvu netržišnu ekonomiju na svijetu. Takva ekonomija je tokom tridesetih godina Sovjetskom Svezu donijela rast BDP-a po glavi stanovnika od nevjerojatnih 61% posto, dok je prosjek u svijet bio samo 2%. Kriza početkom sedamdesetih godina stubokom je potresla zemlje sa centralno planskim ekonomskim sistemom i pokazala njihovu okoštalost i nemogućnost prilagodbe novonastaloj situaciji u svjetskoj ekonomiji, što je u konačnici rezultiralo i političkim slomom i raspadom Sovjetskog saveza i istočnog bloka.

U petom poglavlju autor piše o "ostatku" Europe, odnosno Zapadnoj Europi koja nije preuzela ni jedan od dva navedena sustava, već je nakon Drugog svjetskog rata krenula putem mješovite ekonomije. Iako skoro ni jedan element u poslijeratnoj ekonomiji Zapadne Europe nije u zapravo nov, njihova primjena dopunjena sa nekim novim mehanizmima ipak čini potpuno novi sustav. Zemlje Zapadne Europe, predvođene novom ekonomskom i svjetskom silom, SAD-om, krenule su u stvaranje novog svjetskog gospodarskog sustava. Taj proces službeno je počeo još tokom Drugog svjetskog rata u Breton Woodsu osnivanjem Međunarodnog monetarnog fonda i postavljanjem temelja Međunarodnoj banci za obnovu i razvoj, odnosno Svjetskoj banci. U Europi je taj proces, nošen intenzivnom gospodarskom podrškom SAD-a, prerastao okvire njene ekonomske integracije i transformirao političku scenu Europe koja je započela sa svojim ujedinjenjem. To ne bi bilo moguće bez snažnog motora europske ekonomije, tj. jake Njemačke. Taj položaj Njemačke predvidio je i Hitler u svome bunkeru 1945. godine, govoreći o Njemačkoj kao jedinjoj snažnoj europskoj državi za čiju će se potporu boriti dvije sukobljene supersile, Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez. To se moglo i vidjeti u kroz dvije hladnoratovske krize koje su se odvijale u Berlinu 1948. i 1961. godine.

Najnovijim trendom u svjetskoj ekonomiji, globalizacijom, Berend se bavi u posljednjem poglavlju knjige. O promjenama koje su se desile na globalnoj ekonomskoj sceni vrlo slikovito govori i sljedeća činjenica. Godine 1973. dnevne devizne transakcije na globalnom nivou iznosile su 15 000 miliona dolara, a godine 1995. 1 300 000 miliona dolara. Pojava multinacionalnih i multifunkcionalnih tvrtki koje ulažu u obrazovanje i outsourcing svoje proizvodnje, a bogatije su i od nekih država, postale su glavno obilježje globalizacije. Taj novi polet dovodi do pojave neoliberalne škole i potencijalne ponovne uspostave laissez-faire sustava. Unatoč sve većoj primamljivosti i popularnosti neoliberalne škole kritika ipak postoji. Najnovija kriza, iako je knjiga napisana prije samog njenog izbijanja, je ujedno i najjači argument kritike.

Autor je uspio napraviti više nego odličan posao analize europske, pa i svjetske, ekonomije 20. stoljeća. Cijela knjiga je prožeta i vrlo zanimljivim dodacima. Dodaci su uglavnom koncipirani na način da govore o nekom poslovnom uspjehu ili revolucionarnom otkriću i vezani su uz temu o kojoj se govori u poglavlju. Ono što je zanimljivo, predstavljaju male zanimljive priče koje se mogu pročitati i neovisno o knjizi, a svakako će potaknuti čitatelja da pročita cijelu knjigu.

Nenad Vajzović

GLOBAL ENVIRONMENT. A JOURNAL OF HISTORY AND NATURAL AND SOCIAL SCIENCES, N. 3, 2009.

Godine 2008. u Italiji je pokrenut časopis *Global Environment* posvećen povijesti okoliša. Izdaje ga tzv. *Global Environment Society* sa sjedištem u Napulju pod patronatom talijanskog Nacionalnog istraživačkog savjeta (*Consiglio Nazionale delle Ricerche*, CNR), a u uredničkom vijeću okuplja neka od svjetski najeminentnijih imena iz ove discipline. Glavni urednici su Mauro Agnoletti sa Sveučilišta u Firenci te Gabriella Corona sa CNR-a. Posebnost časopisa je u tomu što fokus stavlja na 19. i 20. stoljeće te se ne ograničava samo na izučavanja prošlosti nego je otvoren i tekstovima koji tematiziraju aktualna zbivanja. Tako je ekohistorija više nego u drugim časopisima iz iste discipline ovdje povezana s političkom, kulturnom i socijalnom poviješću, što *Global Environment* čini posebno poučnim štivom i za one kojima povijest okoliša nije od primarnog znanstvenog interesa. Kao posebna vrijednost projekta koji stoji iza ovog časopisa je njegova dostupnost cijelom svijetu putem Interneta (globalenvironment.it).

Ono novo što treći broj časopisa donosi u odnosu na prva dva je izrazitija orijentacija prema lokalnoj povijesti okoliša. Mada to može zazvučati neobično u kontekstu globalnosti proklamirane i u samom naslovu časopisa, urednici time žele ukazati upravo na činjenicu da globalna povijest okoliša ne smije zanemariti učinke lokalnih fenomena i populacija na dinamiku povijesti okoliša. U tom smislu je logično što članci sakupljeni u ovom broju časopisa tematiziraju uglavnom područja izvan kruga zapadne civilizacije.

Članak "Mjesec u životu Joséa Saluda, šumara na španjolskim Filipinima, srpanj 1882." Grega Bankoffa, koji je u četvrtom broju časopisa Eko-eko objavio prikaz znanstvenog skupa o vatri u urbanom okolišu održanog u Washingtonu, priča je o kolonijalnoj šumarskoj službi utemeljenoj na Filipinima pod španjolskom vlašću. Uslijed rapidnog rasta stanovništva, sve jače eksploatacije i pretvaranja šuma u obradive površine, filipinski krajolik znatno je izmijenjen u razdoblju od prvog kontakta s Europljanima (1521.) do polovice 19. stoljeća. U izvorima toga vremena zabilježeno je kako je stanovništvo itekako primijetilo posljedne promjene u klimi poput sve ekstremnijih vrućina, kraćih kišnih razdoblja i razornijih udara tajfuna. Procjene što ih je autor ovog članka iznio u jednom drugom svom radu govore da je gotovo polovica šumskog pokrivača na područjima što ih je kontrolirala španjolska kolonijalna vlast nestala do početka američke vlasti nad Filipinima (1898.). Nije stoga čudo što su Španjolci naposljetku utemeljili kolonijalnu šumarsku službu, tzv. *Inspección general*

Ekonomaska i ekohistorija
Economic- and Ecobistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen VI. / Broj 6
Zagreb - Samobor 2010.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/61-20-148, fax: +385/1/61-56-879

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Međunarodni istraživački projekti: "Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediteranskom kontekstu" (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - "Hrvatska riječna višegraničja" (voditeljica: doc. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Urednici / Editors-in-chief:

Hrvoje Petrić, Drago Roksandić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb, Hrvatska), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula, Hrvatska), Zrinka Blažević (Zagreb, Hrvatska), Tatjana Buklijaš (Auckland, New Zealand), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb, Hrvatska), Andrej Hozjan (Maribor, Slovenija), Halil İnalçik (Ankara, Turska), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silviije Jerčinović (Križevci, Hrvatska), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb, Hrvatska), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb, Hrvatska), Ivan Mirnik (Zagreb, Hrvatska), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb, Hrvatska), Marko Šarić (Zagreb, Hrvatska), Mladen Tomorad (Zagreb, Hrvatska), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Hrvatska), Zlata Živaković Kerže (Osijek, Hrvatska)

Prijelom / Layout:

Meridijani, Alan Čaplar

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN:

1845-5867

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2010.

Na naslovnici / Cover:

Vrh Kalnika Vranilac / Vranilac, Peak on Kalnik Hills
foto / photo: Alan Čaplar

Adresa uredništva / Mailing adress:

Hrvoje Petrić (urednik)
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: h.petric@inet.hr

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije
